

A JOGI OKTATÁS REFORMJÁRÓL.

Hogy jelenlegi jogi oktatásunk mennyire megérett már a korszerű reformra, semmi sem bizonyíthatja jobban, mint az a szokatlan érdeklődés, melyet a közelmúltban közzétett miniszteri tervezet minden oldalról felkeltett. Az ellentétes vélemények egyébként mint régi ismerősök állanak szemközt egymással, s azok az érdekek, melyek (tekintettel a korábbi tervezetre) a már meglehetősen kimerített vitában szószólóra találtak, úgy szólván kifejegezsedett álláspontokat jelölnek. A tervezet kidolgozói eleve tudhatták, hogy a kötelező doktorátus elejtése az ügyvédi karban — általában véve — rokonszenves fogadtatásra nem számíthat; tudhatták, hogy a vidéki jogakadémiák nívójának emelésére irányuló követelmények tisztán anyagi akadályok okából való ki nem elégíthetése: felkelti e főiskolákat fentartó felekezetek féltékenységét, s előtérbe állítja a hosszú és dicsőséges múltra való hivatkozásnak nagy súlyú argumentumát; tisztában lehettek azzal az irányzattal s annak jelentékeny befolyásával is, mely a jogi oktatás decentralizációjának egyáltalában nagy ellenlábas: s mindezeknek tudatában úgy kellett a tervezet alapelveit megállapítani, hogy az, a gyökeres reform mellett minden nagyobb megrázkódtatás nélkül mehessen a gyakorlatba át.

A hivatkozott előadói tervezet, kétségtelenül nehéz feladatának megoldásánál, kiindulási pont gyanánt két körülményt választott: a *minősítésnek* mai törvényeink értelmében fennálló *különféleségét* és a *budapesti tud. egyetem* jogi karának *túlzsúfoltságát*. Azoknak a bajoknak és visszasságoknak, melyek köztudomás szerint tényleg e két körülményen sarkallanak, orvos-

lását a tervezet abban keresi, hogy egyfelől az eddigi összes minősítő vizsgálatok helyett egységes elméleti jog- és államtudományi államvizsgát szervez, a miben benne van a kötelező doktorátus elejtése, másfelől ez államvizsgálati bizottságoknak a jogakadémiákon, ép úgy mint az egyetemeken való felállítással: azokat a jogi oktatás és a vizsgaügy reformjába, mint az egyetemi jog- és államtudományi karokkal versenyre képesült tényezőket bevonja s ez úton a jogi oktatás dezentralizációját fokozottabb mérvben teszi lehetségessé. Mindkét eszközt alkalmasnak, helyesnek és üdvösnek ítéljük, s az az első benyomás, a mit a tervezet egészben véve fölkel, arra utal, hogy a mai viszonyok számos egészségtelen kinövését céltudatos és biztos kézzel nyesi vissza s hivatva van a jogi kiképzés mai rendszerének gyökeres és életerős szervezetté való átalakítására.

Méltányoljuk a tervezet ama további vezérelveit is, hogy a kontemplált államvizsgálatok belső szervezetében az egyes vizsgák eredményének megítélésénél az állam ingerenciáját a minősítéshez fűződő állami érdekeknek megfelelő hatályossággal érvényesíti, s hogy az új államvizsgák színvonalát *egyenlősíteni igyekszik* az eddigi legmagasabb minősítő vizsgának színvonalával, sőt egyik-másik irányban azt még emennek fölébe emelni is akarja. Mindenben dicsérendő célját e részben a tervezet általános indokolása azzal fejezi ki, hogy »— az új rendszernek olyannak kell lennie, hogy arra nemcsak az eddigi kétrendbeli államvizsga, hanem az eddigi kétrendbeli tudori fok által adott minősítést is igaz megnyugvással lehessen bízni«.

Ezzel függenek össze a tervezet azon intézkedései, melyek a jogakadémiákon alkalmazott tanerőktől ugyanazt a képesítést kívánják meg, melylyel az egyetemi tanárok bírnak, s a tanzsékek szervezése körül is a kir. jogakadémiákon meglevő beosztás szerint egyöntetűséget teremtenek.

A reform várt hatását és eredményeit, maga az indokolás összegezi, mondván, hogy *a)* megszünteti az egységes államvizsgákkal a minősítésnek a közszolgálati érdekeket manapság zsibbasztó sokféleségét; *b)* a felekezetek jogainak érintetlenül hagyása mellett a tudományos, elméleti jelleggel bíró egységes államvizsgák körül megfelelően biztosítja az állam ingerenciáját; *c)* a mai minősítő vizsgálatok nívóját a reform tervezte államvizsgákkal nemcsak eléri, de azt részben felül is múlja; *d)* a doktorátusnak visszaadja az őt megillető szakszerű és tisztán tudományos kitüntetés jelleget; *e)* előmozdítja a jogi oktatás

decentralizácóját és végül *f)* kilátásba helyezi a tanulmányi szabályzatok megújítását, illetőleg átalakítását.

Mindezek üdvös, sőt égetően szükséges újítások. S a közoktatásügyi kormány gratulálhat magának, hogy *általánosságban*, s *az alapszempontokat* illetőleg helyes nyomon indult meg a jogi oktatás ügyének megreformálásában.

Nem szándékunk a jogi oktatás kérdését a törvényhozási politika szempontjából tenni vizsgálat tárgyává. Azok a tételek, hogy vajjon tanácsos volt-e az ügyvédi képesítésből a kötelező doktorátust elejteni, hogy továbbá vajjon a tervezet a jogi pályára való túlulásnak napról-napra ijesztőbb körtünetét tudja-e orvosolni vagy ép még kritikusabbá teszi a helyzetet, vagy hogy a felekezeti jogakadémiák a tervezet várakozásainak és fokozott követelményeinek vajjon megfognak-e felelni tudni, stb.: nemcsak a szak-, hanem a napi sajtóban is már tüzetesen és sokat tárgyaltattak, s alig valószínű, hogy a kritika valami meglepően új argumentumot, akár az egyik, akár a másik álláspont mellett tudna még produkálhatni.

Megjegyzéseinket a mondottakból folyólag a törvénytervezet egyes részletkérdéseire szorítjuk, mert az egészben véve üdvös alapon kontemplált új rendnek életrevalósága véleményünk szerint, épen e részlet-jellegű intézkedéseken jut dűlőre.

Mindenekelőtt az az egységes államvizsga, mely a tervezet szerint a jogi- és közigazgatási pályákon ma érvényes négyféle minősítést megszünteti: két, egymást kiegészítő vizsgából fog állani, melyeknek egyikére maga a tervezet használja a megszokott „*Jogtudományi*” és a másikára az „*államtudományi*” megjelölést. A tervezet indokolása ismételten hangsúlyozza, hogy azt a nívót, melyen a mai képesítő vizsgálatok állanak, az új egységes államvizsga nemcsak hogy eléri, de azt részben meg is haladja.

A tervezett egységes államvizsga első felét a magyar magánjog, kereskedelmi és váltójog, perrendtartás, büntetőjog és bűnvádi eljárás; — második felét az alkotmánytan és magyar közjog, kormányzattan és közigazgatási jog, pénzügytan és pénzügyi jog (főbb szabályaiban), végül pedig a közgazdaságtan s a statisztikának főbb elvei teszik ki.

A vizsgálat-terv tudományos és gyakorlati értékének megítélésénél lehetetlen elkerülni a jelen állapotokkal való össze-

hasonlítást. A mennyiben az új államvizsga a közigazgatási és bírói pályának előfeltétele: világos, hogy a mai jogtudományi és államtudományi államvizsgákkal szemben nagy haladást s a mai nívónak emelkedését jelenti. A mennyiben pedig a mai ügyvédi kvalifikáció elméleti részének szolgál pótlásául: a nívó visszaesése szembeűnő. Gyöngűl az ügyvédi pályára készűlő képesítése abban, hogy az egységes államvizsga kikűszöbölte a római jogot; a politikát és közjogot összefűzve, e tárgyak mai kérdezésének intenzivitását éppen felére csökentette, kikűszöbölte továbbá a jogfilozófiiát, nemkülönben az egyházi s az osztrák polgári jogot. A vizsgaanyag e gyökeres »megtisztálása« ellen azonban csak részben jogosult a kifogás.

A római jog elejtése nem szerencsés gondolat, mert a magánjogi kiképzés más úton való intenzívebbé tétele nem pótolhatja azt a veszteséget, mely a jogi kiképzést a római jog degradációjával éri. Úgy gondoljuk, hogy az egész jogi oktatás nehézkedési pontját a gyakorlati élet szükségletei a magánjogi kiképzésre utalják át. Működő bíránk, ügyvédeink átlag 70%-a-a a magánjogban »dolgozik.« Magánjogi ismeretekre szüksége van a közigazgatási tisztviselőnek is, s ha valamely tárgyra, úgy erre mondhatni el, hogy a jogász eleget nem tanulhatja. Még elfogadható volna tán a római jog elejtése, ha nem ugyanebben a sorsban részesűlt volna vele együtt a jogbölcsészet és részben a politika is. Mert az bizonyos elöttűnk, hogy a politikán a közjoggal való összefűzése révén igen nagy csorba esik, s a közjog mellett, mely az alapvizsgatárgyak közül való kimaradása révén, természetszerűleg kell, hogy legalább az államvizsgán fokozott intenzivitással kérdeztessék: nagymértékben háttérbe fog lassan-lassan szorulni. A jogakadémiákon vizsga elnökűl szereplő gyakorlati tekintély abszolút veto joga előre veti árnyékát e részben is s több mint valószínű, hogy a jelöltnek a politika csak amolyan stűdiuma lesz, melyből a jó közjogi feleletek minden esetre »kihűzzák« majd, ha a nem készűléssel elreked vele. A jogbölcsészet és római jog teljes kimaradása, a politikai tudás intenzivitásának önként folyó megcsökentése összhatásában alaposan megingatja az államvizsgák »elméleti« jellegét s félős, hogy ez az egységes képesítés ilyenformán nem igazi »jogászokat,« hanem csak »jogtechnikusokat« fog a diploma boldog birtokába juttatni.

Ellenben helyes föltétlenül a tervezet az a további reformja, hogy az osztrák polgári jogot s az egyházjogot szintén törli

az államvizsga tárgyai közül. Az osztrák jogra különösen illik az, a mit a tervezet indokolása a római jog mellőzése mellett felhoz. A magánjogi kiképzés intenzívebbé tételét más oldalon s a professor, ha ambícióval tanítja hallgatóit, ma sem adja elő a magyar magánjogot anélkül, hogy párhuzamosan vele a hazánk némely részeiben érvényes osztrák jogra s főleg az osztrák polgári törvénykönyvnek a magyar magánjogban is érvényes részére kellő terjedelemben figyelemmel ne legyen. Az egyházjogra pedig, úgy legalább, a mint ma előadják, az egységes államvizsgánál csakugyan nincs szükség. Egyike a mai rendszer megfoghatatlan rejtélyeinek, hogy pld. az államtudományi államvizsgának tárgyai között ott szerepel ez az első-sorban jogtörténelmi stúdium, melynek mint anyajognak értéke a római jogén kétségtelenül alul áll s melynek legjelentősebb része a házassági jog t. i. az 1894: XXXI t.-cikkkel egészen háttérbe szorult. Az egyházjog megtartása mellett egyetlen érv volna felhozható s ez az, hogy mint stúdium és mint vizsgatárgy átalakíttassák »egyházi alkotmánytan«-ná s kiterjedne valamennyi törvényesen bevett felekezetnek egyházi szervezetére, alkotmányára. Ám tudunkkal a kolozsvári tud. egyetem egyházjogi tanszéke az egyetlen, melyen a nem rég történt pályázati hirdetmény a kinevezendő tanár tárgyát a fentírt módon jelölte meg s mert ilyen átalakításról a tervezetben szó sincs: erre az érve sem lehet hivatkoznunk.

Az egységes államvizsgáról mondottak összefoglalásaképen úgy véljük, hogy a mai különböző minősítő vizsgálatok színvonalánál a tervezett államvizsga részben föltétlenül magasabbra tör, részben — t. i. az ügyvédekre kötelező jogi doktorátussal szemben — azonban kevesebbet kíván. Helyes megoldásnak tartanak tehát, ha *legalább* annyival emeltetnék még a kontemplált államvizsgák tudományos színvonala, hogy a »jogtudományi« és »államtudományit jelzések mellőzésével az egyikbe a *romai jog*, a másikba a *jogbölcészlet* a tárgyak közé felvétetnék.

Ellenvetéskép föl volna hozható, hogy ezzel a tárgyszaporítással a vizsgálat túlságosan terhessé válna a jelöltre, kinek egyszerre 5 nagy studiumból kellene készülségét bemutatnia. Ám e kétségtelen hátrányon vizsgautasításokban kelle orvoslást keresni. Tapasztalat mutatja, hogy kevesebb — négy — tárgy is igen zsúfolttá teszi a vizsga-anyagot s hogy ez a zsúfoltság a vizsgálatok eredményét sok tekintetben szerencsejátékszerűvé bélyegzi. Az egyetemek orvosi karán a vizsgaanyag zsúfoltsága-

ból származó visszáságok fényesen elvannak kerülve. Az u. n. zárszigorlaton kívül a többieket a jelöltek tárgyanként és külön teszik le, a minnek az eredménye egyfelől, hogy az, kinek egyszerre csak egy tárggyal kell megbirkóznia, azt alaposan meg tudja tanulni, de viszont másfelől abból alaposan is kikérdezik s a tanárnak a jelölt tudásán kívül egyáltalában nem kell korábbi magaviseletét, előtanulmányait, esetleg izgatottságát, konfúziót stb. szempontokat figyelembe véve a képesítési fokozatot mindezek mérlegelésével állapítania meg. A tárgyakkénti vizsgázásnak meg volna az az előnye is, hogy nem kellene minden esetben egy öt tagú bizottságot tartani folytonos vizsgáztatási készenlétben s az egy vizsgatárgyhoz képest elegendő volna három vizsgálóbiztos: egy kérdező, két hallgató jelenléte.

Természetesen egy az orvosi szigorlat mintájára kiadott vizsgarend-utasítás a tervezet több rendelkezésének változását vonná maga után s az egész kérdés szorosan ide nem is tartozik. De bizonyos, hogy a jogi kiképzésnek nagy könnyítésére és e mellett rendkívüli hasznára válnék, ha legalább az alapos jelentőségű tárgyakból, mint magánjog, perrendtartás, közjog (az alkotmánytannal), közgazdaság és statisztika, továbbá a beveendőknél jelzett római jog és jogfilozófiából külön tárgyakként lehetne vizsgázni s a többieket hagyni együtt egy egyszerre leteendő zárszigorlatra.

Megjegyzendő, hogy a tervezet 1. §-ának indokolása az egységes államvizsga némely tárgyaiból írásbeli vizsgát is helyez kilátásba. Feltéve, hogy ez az írásbeli nem a mai tudori értekezések mintájára lesz előírva, hanem úgy pld., mint az ügyvédi vizsgálatok zárt írásbelije: csak a legnagyobb örömmel üdvözölhetjük.

Ennyit az egységes államvizsgáról. A szoros eszmei kapcsolat révén a tervezetnek még egy pár mellékesebb intézkedésével kell foglalkoznunk. A 4. §. az államvizsga letételét a végbizonyítvány birtokától feltételezi. Megfontolandó volna, hogy olyanoknak, kik az alapvizsgákat jó sikerrel kiállották, ne legyen-e legalább az egyik államvizsgának letétele hat félév után, vagy a mennyiben a tárgyakénti és megállapított időközönként való vizsgázás elfogadtatnék, a vizsgázás elkezdése megengedhető? E nézetnek köztudomás szerint a tanférfiak között igen sok a híve, bár a magunk részéről a tervezet álláspontját helyesebbnek véljük. Osztjuk teljesen az indokolás érvét: »az állam-

vizsga nem a tanintézet közbenső vizsgája, hanem a jogvézettséget követő minősítő vizsga.«

A szemináriumok és praktikumok meghonosítása és kötelezővé tétele a megalkotandó tanulmányi rendnek legsarkalatosabb és legüdvösebb intézkedése. A tervezet oly perspektívát nyújt e részben, mely való értelmében a szónak a legáltalánosabban érzett szükségletet lesz hivatva kielégíteni.

Kétségtelenül fontos az alapvizsgálatok újjászervezésének kérdése is.

S itt a tervezet szándékolta újításokat amennyire helyeslehetjük részben, annyira elhibázottaknak tartjuk másban.

Az I. alapvizsgálat tárgyai a tervezet indokolásának jelzése szerint a római jog és az »európai jogtörténet, kapcsolatban a magyar alkotmány és jogtörténettel« lesznek. A II. alapvizsgái: a magyar magánjog, egyházjog és nemzetközi jog.

Az I. alapvizsgálaton tehát változás nem esnék, a II-iknek vizsgálata ellenben teljesen megváltoznék. Azzal a fölmerült óhajjal szemben, hogy az I. alapvizsgából az európai jogtörténet elejtessék, az indoklás helyesen emeli ki, hogy e tárgynak s különösen annak keretében a német-római birodalom jogfejlődésének oktatási értéke sokkal nagyobb, semhogy e tervezet ez óhajt teljesíthetőnek vélte volna. Általában véve, ez teljesen igaz, de kérjük, vajjon nem nagyobb-e az oktatási értéke a magyar jogtörténelemnek s nem volna-e helyesebb s a magyar jogi kiképzés rendszerében megfelelőbb a magyar s nem az európai jogfejlődésre fektetni a fősúlyt? Az európai jogtörténelemnek mai tanítási módja kiindulási pontját egyfelől a római birodalom bukásához köti s a római jog és intézmény világ történelmét vázolja a barbár államalakulások viharai között, szembeállítva a primitív barbár népjogok s a római remekjog egymással való antagonizmusát. E részben a recepczió koráig belevág a római jog stúdiumába s nem mondhatnók, hogy az európai jogtörténet ezen korszakának ilyen vonatkozású tárgyalása — eltekintve a recepczió világtörténelmi fontosságú tényétől — valami megbecsülhetetlen értékű volna a jogi oktatásra. Ám ugyanezen korszakban, mint az érem másik felén, a germán-frank jogeszmék csíráznak s fejlődnek egy hatalmas intézményvilággá, melyből egyfelől a *hűbériség* a jog egyetemére kiható jelentőségével s a német-római császárság és az egyház harcaiból fakadt jogalakulások, másfelől pedig a német városjogok és sajátos intézményeik emelkednek elő-

térbe. Az európai jogtörténet tanításának igazi tere itt van s jogtörténeti katedráinkról a hallgatók elsősorban is a germán jog szélesmedrű jogfejlődését hallják legtöbbit tárgyalni. Bizonyos, hogy magánjogunk nem egy oszlopos intézménye — pld. a közszeremény — s perjogunk fejlődésének alapjai, sőt alkotmányjogunk is, többszörös eszmei kapcsolatban áll a frank-germán joggal, de egyidejűleg nemcsak ennek, de a kánoni s római jognak is érezte intenzív hatását s az is bizonyos, hogy míg a két utóbbi nagy jogrendszer úgyszólván minden viszonykörébe a jogéletnek megkapta a maga útját, addig a frank-germán jog eszme és intézmény világából a legfontosabb a *hűbéri-ség*, nem hogy gyökeret sem vert nálunk, de még hatásának halvány nyomait sem hagyta hátra. De más példát: ismert-e valaha magánjogunk csak hasonlót is a mundium intézményéhez, mely pedig a frank-germán magánjognak nemcsak központiszerve volt, hanem változott névvel s tartalommal, máig is él a »puissance maritale« s az »Eheherrliche Gewalt« intézményeiben? Soha.

Mindezt pedig nem azért hozzuk fel, mintha az európai jogtörténet oktatási értékét kissebbíteni akarnók, hanem pusztán annak indokolására, hogy elvégre is a magyar jogi kiképzésben a fősúly a magyar jogtörténetre helyezendő s nem az európaira. Ezzel elérhetnők azt, hogy a magyar jogtörténet tanítása nem állana meg — idő híjján — a mint ez köztudomású a vegyes házbeli királyok koránál, hanem feljöhetne napjainkig, fejtegethetné *mai* modern alkotmányunk fejlődési menetét s azokat az újabb fejlődési fázisokat, melyek nagyrészevel a mostani rendszer mellett a közjog kénytelen foglalkozni. De nemcsak a közjog, hanem magánjogunk s büntetőjogunk s a közigazgatás minden ágazata a legújabb századokban fejlődött azzá, a mi, s abban a régi korban, melynek ismertetésével a jogtörténet tanára első sorban az európai jogfejlődésre fektetve a súlyt s csak azután a magyarra, foglalkozhatik: a sok hasznos bár elmosódott adatokon nyugvó tudni való között felesszámmal vannak az u. n. jogtörténeti furcsaságok, melyekkel az időt tölteni lehet ugyan érdekes, de a jogi kiképzés szempontjából kevésbbé gyümölcsöző.

Helyesnek tartanak tehát, hogy az I. alapvizsgálat egyik főtárgya a „*magyar jog- és alkotmánytörténetem*” legyen, »kapcsolatban az európai jogtörténettel« nem pedig megfordítva, a mint ezt a tervezet kontemplálja

A II. alapvizsgálat vizsgaanyagában üdvös újításként szerepel a magyar magánjog. Ez az egész tervezetnek legszeren-

csésebb gondolata. Szükségtelen bővebben rámutatni, mert közmeretű dolog, hogy az eddigi rendszerben a magánjogi kiképzést valósággal megbénította a magánjognak az alapvizsgálati tárgyak közül való teljes hiánya. Szerencsétlen dolog volt azonban a nemzetgazdaságtan mellőzése — nem is szólva a jogfilozófiáról — mely felett a körülmények sajnos alakulása a tanszabadság sérelmén keresztül tért napi rendre s bizonyosnak tetszik előttünk, hogy bármily változtatás történhetik a tervezeten, de a jogfilozófiának előbbi jogaiba való visszahelyezése nem fog sikerülni. A nemzetgazdaságtan sorsa azonban ennyire eldöntve nincs. Az I. alapvizsgálat tárgyai oly stúdiumok, melyek a jogász előtt azt a jogászi prespektívát hivatvák megnyitni, mely nélkül további tanulmányait sikerrel nem folytathatná. Sok igaz van ugyan abban, hogy a jogtörténet a jogfilozófiával együtt a jogtudományok koronája; az a magaslat, mely felé a jogi oktatásnak a tanulót fokonként vezetnie kell, nem pedig ott kezdenie meg feladatát, a hol az voltaképp végződik. Csakhogy a jogi oktatás hivatása elsősorban nem az, hogy perfekt tudósokat neveljen. S kétségtelen, hogy egy jogtörténeti előkurzus — mint a milyen az első két félév — a hallgatót valósággal bevezeti, még pedig a történelem vonzó s megragadó stúdiumával abba az eszmeköre, melyből a középiskola semmi előleges képzést nem tud adni s melyben bizonyára van sok száraz s a tanulóra nézve unalmas elem is. Ezért igazi alapvizsga az I. alapvizsga s ilyennek kellene lenni a másodiknak is. A nemzetgazdaságtan fundamentális stúdium. Az alapvizsgatárgyak közül való elejtése a pénzügytan, pénzügyjog, statisztika tanulmányozása alól rántja ki az alapot. Kimaradása annál sajnálatosabb, mert a II. alapvizsga másik két tárgyának fölvételét sem a tervezetből, sem indokolásából nem tudjuk megérteni.

Mindenekelőtt a mi a nemzetközi jogot illeti, bizonyos ugyan, hogy a jogfilozófiának a nemzetközi jog előadásával is megbízott professzorai, némi sérelmet szenvednek azzal, ha tárgyaik sem az állam-, sem az alapvizsgán nem szerepelnek. (Megjegyzendő, hogy az akadémiákon a nemzetközi jogot rendesen a közjog s politika tanára adja elő s kérdezi). Ám ez anyagi sérelmek orvoslására nem alkalmas eszköz a vizsgálati rend eltorzítása. A nemzetközi jog minden bizonnyal nap-nap után fontosabb stúdium és a mint az indokolás mondja »a jogászi kiképzésben a látókör szélesedésének kétségen kívül hatalmas emeltyűje«. De önálló vizsgatárgyként — s pláne a jog-

filozófia és közjog kiszorításával — sehogy sem tudnók megindokolni.

A jogi kiképzésben a látókör szélesbítésének »emelytűje« egyáltalában minden jogi stúdium. Ha a látókör szélesbítése a cél s a jogfilozófia erre nem alkalmas, úgy az összehasonlító jog számára kellett volna inkább a tervezetnek tanszéket és vizsgát kontemplálnia de nem annak a tudománynak, melynek egyes részei a büntetőjogban, közjogban, politikában, magánjogban stb. mind tárgy altatnak, s mely egészében véve nem egyéb, mint az egyes tételes és nem tételes (bölcseلمي tárgyak) jogok nemzetközi jogi jellegű szabályainak gyűjteménye.

Végre pedig az egyházjog számára sem tartjuk jó helynek a II-ik alapvizsgát. Az egyházjog-történelmi stúdium. Jelentősége nem abban áll, hogy felekezeti jog, mert ez esetben nem volna helye egyik alapvizsgálaton sem; de abban, hogy a jogtanuló egy csodálatosan fejlett alkotmány-szervezettel, egy minden tételes jogok fejlődésére nagy hatást gyakorolt jogrendszerrel ismerkedik meg benne, de a melynek oly részei is vannak, melyekre különös súlyt a jogi oktatás céljából épen nem kell fordítani. Speciálékra alkalmas tárgy pld. a kánoni jog óriás terjedelmű forrásainak tanulmányozása vagy a kánoni házassági jog. De az alapvizsga s a jogi kiképzés céljaira ma már csak mellékesen jöhetnek tekintetbe.

A mondottak összefoglalásával a II. alapvizsga tárgyaiul a magánjogot, nemzetgazdaságtant és közjogot vélnők meghagyandóknak, illetőleg mint új vizsgatárgyakat megállapítandóknak, az egyházjogot azonban s nevezetesen annak alkotmány-szervezeti részeit áttennők az I. alapvizsgálat tárgyai közé. E rendezés azt vonná maga után, hogy az egyházjog, mint főkollégium, az I. éven nem ölelné fel az egyházjog egész anyagát, hanem csak azokat a részeket, melyeknek tanulmányi értéke a legnagyobb, s a tárgy e térfogati csökkenésével szükségtelen volna oly nagy óraszámban adni azt elő, mint a hogy a tanulmányi rend ma megkívánja.

Az I. alapvizsgálat nem válna még sem túlszűfoltttá, mert a római jog s a tárgyi térfogatában egyformán megszorított európai jogtörténet és egyházjog együtt tenne ki egy vizsgatárgyat, s volna így a magyar jogtörténettel együtt három.

Kiemelve még a tervezet azon üdvös újítását, (illetőleg egy régi rendszabály felújítását), hogy az ismétlő alapvizsgára utasítottak az alapvizsga tárgyait újból hallgatni kötelesek:

pár szóban foglalkozni kívánunk a tervezetnek egy szorosan nem is ide tartozó intézkedésével.

A tervezet 12. §-a a kir. jogakadémiák és felekezeti főiskolák kebelében szervezendő vizsgabizottságok elnökeit felruházta azzal a joggal, hogy a bizottság megállapította fokozatot esetleg enyhén kiszabottnak találván, a szavazás eredményének jogerőre emelkedését felfüggesztheti stb.

A vizsgabizottságok szervezeténél az állam ingerenciáját biztosítani, mint már érintettük, helyes dolognak tartjuk, ha már a bizottság, valamint az egész képesítő vizsgálat merőben «állami» jellegű. Nem is volna ellene kifogásunk, (mert hisz arról is meglehet mindenki győződve, hogy e veto jog csak a legritkább esetben fog érvényesülni), ha a vizsgálóbizottságok veto joga tekintetében az egyetemek és jogakadémiák közt a tervezet nem statuált volna különbséget. A szakasz, így a mint van, nem más, mint a jogakadémiákon ezután szervezendő vizsgabizottságok iránti bizalmatlanságnak törvénybe iktatása.

Az érdekes intézkedést a tervezet a következően indokolja: »Hogy a veto-jog csakis kir. jogakadémiáknál és felekezeti jogi főiskoláknál illeti meg a vizsgabizottsági elnököt és hogy e szerint az államvizsgák eredményének elbírálásánál egyrészt a meglévő egyetemek, másrészt pedig a meglévő többi jogi főiskolák közt az állami befolyás mérve eltérő lesz, indokát találja abban, hogy e kétrendbeli intézetek szervezete is különbözőt.

Tehát az ok: *a különböző szervezet.* Vizsgáljuk, hogy az államvizsgáknál ez a különböző szervezet, miként nyilvánul. Az államvizsga-bizottságok elnökből és 4 tagból állanak. Az elnök mindig a közoktatásügyi és igazságügyi miniszter által kiküldött s az illető főiskolán kívül álló hivatalos közeg, nem különben ilyen »kültag« rendszerint az egyik bizottsági tag is, s így a többség, azaz három tagsági hely a főiskola tanárai közül kerül ki.

Egyetemeken és akadémiákon tehát 2 olyan embere van a központi hatalomnak, kikkel szemben bizalmatlankodnia nem lehet, s így az állami befolyás biztosítása a 3 tanári tag esetleges enyhe ítékezésével szemben csak ezek ellenében irányulhat. A helyzet már most az egyetemeken és akadémiákon teljesen egyforma, a különböző intézeti szervezet dacára is.

Az egyetemeknek több kara van, az akadémiáknak rendszerint csak egy. Ám az idegen karoknak a jogi államvizsgákhoz semmi köze. Az egyetemi jogi karok igazgatását az éven-

ként váltakozó dékánok, az akadémiákon pedig az életfogytig kinevezett igazgatók végzik. Ennek a szervezeti különbségnek nincs befolyása az államvizsgákra, mert a miként az akadémiákon az igazgató ma sem elnököl, mint ilyen hivatalból: úgy az egyet, dékán sem lesz — mint ez ma van a szigorlatoknál — hivatalból elnök az egyetem államvizsgáin. Az egyetemi tanár egy tárgyat praelegál — az akadémiái legalább kettőt; de ez épen nem indokolná utóbbiakkal szemben a nagyobb bizalmatlanságot, sőt ellenkezőleg.

Az akadémiái r. tanárnak okvetlen egyet, magántanári képesítéssel kell bírnia, tehát a legnagyobbal, a mi mai törvényeink szerint létezik: az egyet, tanártól pedig voltaképp még ennyit sem kívannak meg, mert sehol sincsen kimondva, hogy e legmagasabb képesítés híján egyet, tanárnak bárki is kinevezhető nem volna. A tanárok képesítése egyetemen, akadémián tehát legalább is egyforma.

Fontos szervezeti különbség azonban, hogy az egyetemi tanárt a király nevezi ki, a jogakadémiai tanár katedráját ellenben vagy a miniszter tölti be kinevezéssel, vagy az intézetet fentartó felekezeti főhatóság választja, illetőleg nevezi ki főiskolájának professzorait.

Itt volna-e tehát az állami befolyás különböző mérvének magyarázata? Hogy a királyi kinevezés az egyet, vizsgabizottságoknál az elnöki vétójoggal nem összeférhetetlen: mutatja a körülmény, miszerint királyilag kinevezett egyet, professzorok bizottságában miniszteri kinevezett egyén lehet az elnök. Ha pedig a felekezeti jogi főiskolák nem államilag kinevezett, illetőleg választott tanárai ellen fordul a bizalmatlanság: úgy miért adatott meg a vétójog a kir. jogakadémiák vizsgabizottsági elnökeinek, vagy egyáltalában miért illesztetnek be az új rendbe a megbízhatatlansággal törvényesen megbélyegzett s a tervezetben az »egyetemekkel versenyre képesült «-éknek nevezett jogi főiskolák?

Távol van tőlünk azonban, hogy e gyakorlatilag — reméljük — nem s inkább csak elvi szempontból jelentős és sérelmes intézkedésből nagy kérdést csináljunk. Még csak annyit jegyzünk meg, hogy a tervezet egyik ismertetése* az egyetemek érzékenységének kímélésével indokolja a 12. §. rendelkezését. Ám hát legyen az akadémiák tanártestületeinek érzékenysége

* Lásd *Finkey dr. s.-pataki tanár* cikkét a „Jog”-ban.

kevésbé finom szövésű, hisz dotációjuk is kevésbé érzékenyen veszi igénybe az állam s a felekezetek kulturális kasszáját, de részünkről úgy találjuk, hogy az ilyes megkülönböztetések akkor, midőn a végzett munka egy, sőt az akadémiákon kétségtelenül nehezebb is: nem méltányosak.

A kilátásba helyezett reform oly jelentőségű, s oly üdvös alapokra van fektetve általánosságban, hogy — ismételjük — a hazai felsőbb oktatásügy minden barátja a legőszintébb örömmel üdvözölheti. Wlassics miniszter számos alkotása közt, nem habozunk kijelenteni, legérdemesebb s legmesszebbre ható az lesz, ha a tervezet elfogadta alapelveken jogi kiképzésünk mai tarthatatlan rendszerét megreformálja. Kifogás az egyes részletek tárgyában merült fel már, s bizonyára ezután is nem egygyel fogunk találkozni. E kifogások azonban nem vonhatnak le semmit a tervezett reform mindenestre üdvös és szerencsés gondolatokkal bővelkedő átlagértékéből!

Aulus Agerius.